

## DANZIG ES A LENGYEL FOLYOSÓ

**M**IÓTA HITLER MOZGALMA, a nemzeti szocializmus átvette a német életműködés irányítását, Európa közvéleménye mind több és több érdeklődéssel fordul Danzig s a lengyel folyosó problémája felé: egyrészt, mivel a nemzeti szocialistákkal a legradikálisabb revíziós álláspontot valló párt került hatalomra, mely már uralomrajutása másnapján kinyilatkoztatta a königsbergi tüntetéssel, hogy a mai területi állapottal szemben a legélesebb harcot indítja meg, másrészt, mivel azóta az elszakított Danzigban is döntő túlsúlyra jutott a Hitler-párt, maga az államfő is soraikból került ki s ezzel a német-lengyel kérdés végkép bevonult az elodázhatatlan európai problémák közé. A németiség ugyan a békekötés évei óta egyszer sem szűnt meg tiltakozni keleti határai ellen s még a weimari Németország kormányai sem fogadták el soha a lengyel igényeknek ilyen formában való kielégítését: mégis a nyílt és tervszerű küzdelem a jelenlegi rend megváltoztatásáért tulajdonképpen csak a „harmadik birodalom“ megszületésével indult meg.

Danzig elszakadása, a lengyel folyosó ügye a háború előtt s a háború alatt még nem szerepelt a megoldásra váró európai sorskérdések között. Azokon a tárgyalásokon, melyeket a lengyel vezetőkörök a háború folyamán előbb a bécsi, majd később a pétervári udvarral folytattak, csak önkormányzatuk kiépítését, illetve az önálló Lengyelország felélesztését állították fel feltételül. Nemhogy a danzigi igény, de még a kiszakítandó folyosó kérdése sem került soha itt szóba. De nem szerepelt a három érdekelt hatalom ígéretei között sem, melyekkel a lengyel nép támogatását akarták biztosítani a maguk számára. Franciaország ezidőtájt — 1917 előtt — még nem sok figyelmet szentelt a lengyel kérdésnek, s elintézését ráhagyta Oroszországra, amit az is bizonyít, hogy mikor Wilson, akit Danzig elszakításának vehemens propagátora Dmowszky Román már ekkor befolyásolni igyekezett, az ántántnál ez irányban érdeklődött, azt a választ kapta a francia kormánytól, hogy „őfelsége, az oroszok cárijának Lengyelországra vonatkozó szándékai világosan le vannak szögezve abban a proklamációban, melyet hadseregéhez intézett s ugyanez Franciaország álláspontja is e kérdésben“ (Briand jegyzéke Wilsonhoz 1916 december 30-án). A kiáltvány, melyre a francia jegyzék célzott, a danzigi követelésről még mitsem tudott, csak egy szűkebb önkormányzatot helyezett kilátásba a lengyeleknek győzelem esetére. Nagyobb engedményekre a cári kormány később sem volt hajlandó. Danzig bevonása a nemzetközi problémák közé s

komoly formában való szöbakerülése csak akkor vált akuttá, mikor a cári Oroszország összeomlott s hagyatékát, a lengyel kérdés elintézését is, Franciaország vállalta magára s ezzel mi sem állt már útjában annak, hogy a Dmowszky-párt németellenes törekvései előtt meg ne nyíljék a németek örök vetélytársának, a franciáknak hathatós támogatásával az érvényesülés ösvénye.

A Dmowszky-párt — vagy másnéven: a nemzeti demokraták — jelentéktelen pártszervezet volt az orosz uralom alatt álló lengyel tartományokban a világháború kezdetéig. Hogy mégis oly nagy jelentőségre tett szert az egységes Lengyelország visszaállítása körül s nemcsak a tengeri korridor, hanem még Danzig megszerzését is sikerült neki elérnie, azt kizárólag vezére fürgeségének és kitartó működésének köszönhetette. Dmowszky Román még a múlt század végén kezdte el pályafutását: sokáig, mint újságíró tevékenykedett, később képviselővé választatta magát; az orosz dumában hosszabb ideig a lengyel klub elnöke is volt. A háború alatt az orosz kormánykörökkel egyetértésben kidolgozta a megadandó autonómia tervét, végső szándéka azonban ezen túl az önálló Lengyelország megalkotása volt, mely egy németellenes Közép-Európában játszotta volna a vezérállam szerepét. E tervével azonban csak az orosz összeomlás után mert előállni, amikor Londonban egy harmadik nemzeti tanácsot szervezett, s mint ennek elnöke, járta sorra az ántánt fővárosait, hogy kedvenc törekvésének megnyerje kormányaik támogatását. Nagyszámú cikkében, melyeket többnyire a Morning Post közölt, a restauráción kívül Danzig elcsatolását és a tengerhez vezető korridor megítélését követelte, sőt Kelet-Poroszországra is igényt emelt, mint Lengyelország évszázados tartozékaira, amelyek szerinte csak az utóbbi időkben németesedtek el. Mikor látta, hogy az ántánt kormányainál ezek a tervek nem találnak eléggé meleg fogadtatásra, áthajózott Amerikába, hogy Wilson környezetében alakítson ki mellettük megfelelő hangulatot. Az elnök ugyan eleinte Danzig elcsatolásáról hallani sem akart, csak a korridorról volt hajlandó tárgyalni, de mikor Dmowszky megfenyegette, hogy a legközelebbi elnökválasztásnál a négymillió amerikai lengyelvel ellene fog szavaztatni, feladta merev álláspontját s Ígéretet tett, hogy a békekonferencián Dmowszky javaslatát fogja támogatni.

Visszatérte után Dmowszky Párizsba tette át székhelyét, ahol összes követeléseit tárt kapuk fogadták, hiszen a német birodalom lehető legteljesebb legyöngítésére irányuló francia tervekkel nemcsak tökéletesen kooperáltak, hanem azokat bizonyos mértékben kiegészítették is. A francia kormány közbenjárására a békekonferencia előkészítő ülésére meghívást kapott Dmowszky is, pozitív eredményt azonban még nem sikerült elérnie, legfeljebb azt az elvi kijelentést, hogy Lengyelországot tengerparthoz kell juttatni, mert ez a feltétele Kelet-Európa békéjének. A békeértekezlet második ülésén Dmowszky közel ötórás beszédben fejtette ki, hogy az új lengyel állam nem lehet el tengerpart nélkül s ha területét nem is terjesztik ki odáig, korridor létesítésével kell szabad kijáráshoz juttatni; e folyosónak a használhatóságát és előnyeit viszont nem lehet illuzoriussá tenni azáltal, hogy legfontosabb pontján a német érdek-

körbe tartozó Danzig álljon őrt: a várost, mely amúgyis századokon át lengyel volt, vissza kell adni Lengyelországnak. A tizek tanácsa az érvelések hatása alatt majdnem azonnali döntést is hozott, de ezt az angol kiküldöttek ellenzése egyelőre meghiúsította. Néhány héttel később az albizottság javaslata újból a konferencia napirendjére hozta az ügyet, a franciák nyomására ismét majdnem odaítélték Danzigot, de Lloyd George heves tiltakozása újbóli elnapolásra vezetett. Az angol miniszterelnök e kérdésben emlékiratot is nyújtott át az értekezletnek, melyben hangsúlyozta, hogy „a lengyel bizottságnak az a javaslata, hogy a történelemben eddig példa nélkül álló módon szeljenek ketté és válasszanak szét egy összefüggő nemzettestet, csak azért, hogy ezzel egy olyan népnek, mely sohasem tudta szilárd autonómiára való hivatottságát kimutatni, utat nyissanak a tengerhez... előbb-utóbb új háborúba fogja dönteni Európát”.<sup>1</sup> Wilson maga is kijelentette az egyik angol kiküldött előtt, hogy Danzig szóba sem kerülhetne a béketanácskozásokon, ha a lengyel érdek nem volna egyúttal francia érdek is s ha Franciaország nem akarná a németeket azáltal is gyengíteni, hogy oly területeket szakít el tőlük, melyekhez a lengyeleknek semmi joguk nincs. Hosszas alkudozások és tárgyalások után végül is olyértelmű megegyezés jött létre, hogy Danzig nem lesz sem a németeké, sem a lengyeleké, hanem szabadállammá alakul át s a népszövetség tanácsa veszi védősége alá. A korridor területét a békeértekezlet azonban odaítélte Lengyelországnak.

Az elszakítás ellen Danzig minden tiltakozását latba vetette. Attól a naptól kezdve, melyen először érkezett hír a lengyel követelésekről, avárosnapról-naprámegújuló tüntetések színhelye lett. 1918 októberében hatalmas arányú tiltakozógyűlés folyt le a danzigi Sportpalastban, melyen a lakosság minden rétegéből ezren és ezren vettek részt s fordultak szembe a tervbevett elcsatolással. A békekonferencia első ülése után egy újabb népgyűlés terjedelmes emlékiratot küldött a konferencia minden egyes tagjának, amelyben — utalva a közhangulat egyértelmű voltára — nyomatékosan hangsúlyozták, hogy „a város polgárai az évszázados danzigi kereskedőosztály hagyományaihoz híven igazi németek maradnak mindig. Mint elődeik, ők is békében akarnak élni a szomszéd népekkel, de továbbra is a német kultúra és a német tradíciók őrzőiként. Danzig néposztályai feltétlenül a német talajban gyökereznek s már eleve elutasítanak minden olyan tervet, mely az anyaországtól való elválasztásukat célozná; ez elviselhetetlen lenne számukra; a jövő fekete napjaiért a felelősséget a békeértekezletre hárítják“. Ezt a memorandumot néhány hónappal később egy újabb követte, melyben a város cáfolni igyekezett Konopczyński, varsói egyetemi tanár szakvéleményét, melyet a lengyel-német határt megállapító bizottság számára készített: a szakvélemény megállapításaival szemben rámutatott arra a kétségtelen történelmi tényre, hogy Danzig ősidők óta német kikötőváros, s egy alig háromszázéves lengyel uralmat kivéve mindig a német sorsközösségekben élt.

<sup>1</sup> V. ö. Heiss—Ziegfield: Deutschland und der Korridor. Berlin, 1933. 76.

Mindez azonban már nem volt képes kiegyensúlyozni Dmowszky és hívei nagy témyerését a konferencia tagjai között. 1919 május végén nyilvánosságra jutottak a békefeltételek: Danzig és Kelet-Poroszország sorsa végkép meg lett pecsételve.

1920 január 10-ével megszűnt a régi Danzig s megszületett az új szabadállam. Az alkotmány végleges megszövegezését is sok előre nem látott akadály hátráltatta. A hosszú tárgyalások miatt csak 1920 júniusában ülhett össze az alkotmányozó gyűlés, mely a népszövetség, a lengyel kormány s a város képviselői által jóváhagyott alkotmányt elfogadta és életbeléptette. Az állam élére államfőként a szenátus elnöke került, aki a melléje rendelt nyolc szenátorral vezeti az ügyeket. A törvényhozói hatalmat a szenátus és a népgyűlés gyakorolja, javaslatai azonban csak akkor emelkednek törvényerőre, ha azokhoz a népszövetségi főbiztos s a lengyel állam delegátusa is hozzájárulnak. Mint látható, a szabadállam függetlensége nem egyéb fikciónál. Még nyilvánvalóbbá teszi ezt az a szerződés, melyet a békekonferencia utasítására Danzignak Lengyelországgal kellett kötnie, hogy a köztük fennálló különleges helyzetet szabályozzák. Az erre vonatkozó tárgyalások is hosszú hónapokig elhúzódtak, mert mindkét fél kemény és szívós küzdelmet folytatott érdekeinek érvényesítéséért: Lengyelország a kis állam egész kormányzását magának akarta kisajátítani, így többek közt, hatáskörébe kívánta vonni Danzig külügyeinek intézését, a kikötő feletti rendelkezést, a posta, vasút, adózás, igazságszolgáltatás, vámügyek, stb. irányítását, lengyel katonaságot akart elhelyezni a városban s végül hivatalos nyelvvé akarta tenni a lengyelt, oly államban, melynek lakossága 96%-ban német anyanyelvű.<sup>1</sup> £ követeléseket melegen pártfogolta a francia kormány is, míg Anglia mereven ellenezte. A szembenálló felek végül is abban egyeztek meg, hogy Danzig külügyeit, vámkezelését s katonai védelmét Lengyelország fogja ellátni, mint annak megbízottja, míg a kikötő egy vegyes bizottság ellenőrzése alá kerül, egyébként pedig a szabadállam teljes önállósággal jár el belső ügyeiben, de nem tarthat katonaságot, nem gyárthat hadianyagot s nem emelhet erődöket. Ezzel a szerződéssel, mint látható, az ifjú köztársaság szinte teljesen hatalmas szövetségese járószalagjára került: idők haladtával kiszolgáltatottsága mind nagyobb méreteket is öltött.

Az a tizenhárom esztendő, mely az egyezmény megkötésétől a mai napig eltelt, Danzig számára nem igen volt egyéb, mint a lengyel nyomás elleni folytonos küzdelmek s a fokozódó gazdasági hanyatlás és pozícióvesztés időszaka. Külpolitikai függősége folytán Danzig sohasem juthatott áhhoz, hogy baráti szövetségeket kössön s hajlamai szerint keressen a külföldön kapcsolatokat; nem közeledhetett régi hazájához sem, mert Lengyelország azonnal megtorló intézkedésekkel válaszolt volna minden ilyirányú kísérletére. Gazdasági téren a szabadállammá való átalakulás még

<sup>1</sup> Danzig lakosságának számarányában az elmúlt évek során érdekes eltolódás következett be: a német anyanyelvűek száma 3.96%-kal emelkedett, a nem-németeké (lengyel, stb.) 42.20%-kal csökkent. A szabadállam területén ma az idegen elem elenyészően csekély, a lengyelek száma alig haladja meg a 2.1%-ot. (L. Heiss—Ziegfeld: Deutschland und der Korridor. Berlin, 1933. 188. 1.).

szomorúbb következményekkel járt. Ismeretes, hogy a háború előtt Danzig a nagy német birodalomnak, ennek a hatalmas gazdasági egységnek legszámottevőbb keleti kikötője s egyik legforgalmasabb kereskedelmi gócpontja volt: kelet és nyugat áruforgalmát ő bonyolította le és közvetítette a négy égtáj felé. Most, hogy kiszakították ebből a számára kedvező gazdasági közösségből, sőt még hermetikusan el is zárták tőle a megalkotott korridorral, a korábbi kapcsolattal járó előnyöket mind elvesztette. Hanyatlását azonban nemcsak ez a negatív ok idézte elő; sokkal nagyobb szerepet játszottak ennek felidőzésében azok a barátságtalan és létérdekeit veszélyeztető akciók, melyeket a lengyel kormány indított meg ellene. Közülük csak kettőre mutatunk rá itt: a kikötő körül kitört harcra és a lengyel árubojkotrta.

A kikötő körül már kezdettől fogva éles harc dúlt a két állam között s ez csak erősödött az évek folyamán. Lengyelország ugyanis kizárólagos jogkört követelt magának a danzigi kikötő irányításában: korlátlan rendelkezése alá akarta vonni a forgalom szabályozását, ő akarta megállapítani, hogy mennyi és milyen hajók engedhetők be, meddig tartózkodhatnak a kikötőben s milyen rakományt tárolhatnak ki. A maga számára kedvezmények és előjogok légióját kötötte ki, ugyanakkor azonban a kikötőt alig használta ki. Danzig jogosan panaszkolta fel a főbiztoshoz eljuttatott memorandumában, hogy, míg Lengyelország ezekkel az indokolatlan korlátozásokkal teljesen lecsökkentette forgalmát, a maga részéről nem sokban járul hozzá az általa okozott károk megfelelő kipótlásához. Még nagyobb lett Danzig elkeseredése, mikor tudomására jutott, hogy a lengyel kormány a korridor tengerpartján saját kikötő építését vette tervbe. Lengyelország megépítette Gdynjában az új kikötőt s ezután már csak hadikikötőnek vette igénybe Danzigot, kereskedelmi forgalmát teljesen Gdynján keresztül bonyolította le, amely a konkurens vállalkozás minden előnyét élvezve néhány év alatt kis halászfaluból harmincezer lakosú modern emporiummá lépett elő. Árnycáiban Danzig másodrangú hanyatló kikötővárossá degradálódott le. Ebbe az állapotba természetesen a danzigi kormány cseppet sem törődött bele s minthogy más fegyverrel nem rendelkezett, 1931-ben felmondta azt az egyezményt, mely felhatalmazza Lengyelországot, hogy Danzigot hadikikötőnek veheti igénybe. A felmondást a lengyel kormány nem fogadta el s azzal érvelt, hogy országának a kikötő használatára feltétlenül szüksége van, mert ez gazdaságilag szervesen összefügg a lengyel területtel. A hágai nemzetközi bíróság ítélete, mely a szabadállamnak adott igazat, csak a vita jogi részét intézte el, a kifejlődött viszály azonban továbbra is megmaradt s a kikötő körüli ellentétek miatt még ma is szemben áll egymással a lengyel és a danzigi állam.

A gdynjai új kikötő versenye s a danzigi forgalom végzetes hanyatlása nem egyedüli sérelme a szabadállamnak: gazdasági életét, anyagi érdekeit nemcsak ez fenyegeti összeroppanással, hanem az a bojkott is, melyet Lengyelország folytat már évek óta a danzigi áruk ellen s mely az utóbbi időkben már túlnőtt egy egyszerű vámháború keretein. Tudvalevő, hogy 1920-ban Lengyelország és Danzig vámunióra léptek egymással s megegyeztek, hogy a két állam közt minden vámkorlá-

tozást megszüntetnek s egységes tarifát léptetnek életbe a bejövő árukra. Lengyelországnak két okból volt szüksége erre az egyezményre: egyrészt, hogy a danzigi kikötőbe szabadon, minden korlátozás nélkül hozhasson be, illetve szállíthasson ki árut; másrészt azért, hogy a gazdasági unióval megvethesse alapjait egy későbbi politikai egyesülésnek. A közös vámterület Danzignak csak annyiban volt hasznára, hogy áruit és ipari termékeit tarifális megszorítások nélkül vihette be Lengyelországba, egyébként nagy anyagi rekompenciáktól esett el azzal, hogy a lengyel ipar és kereskedelem vámmentesen vehette igénybe kikötőjét s szállíthatott át árut területén. De amikor Lengyelországnak kellemetlenné kezdett válni a danzigi áruk beözönlése, melyeknek versenyképességével — legalább is kezdetben — a lengyel ipar alig vehette fel a küzdelmet, először társadalmi téren igyekezett bojkottot szervezni ellenük, majd a nyílt szakítás terére lépett s Danzig áruit kizárta a feléje irányuló forgalomból és behozatalból. Intézkedését azzal a magyarázattal kísérte, hogy Danzigba sok német nyersanyag és ipari cikk jön be, amit ott feldolgoznak, illetve tovább készítenek ki s azután, mint danzigi árut, vámmentesen szállítják át lengyel területre, amivel a szabadállam megsérti a vámszerződés feltételeit. A szabadállamot ez a minden jogalapot nélkülöző rendelkezés rendkívül súlyosan érintette, hiszen kikötői forgalmának erőszakos lecsökkentése után ez az újabb kampány, mely egyetlen számbajöhető piacától fosztotta meg, gazdasági hanyatlásának betetőzését jelentette.

Felfolyamodására az ügy a népszövetségi főbiztos elé került, aki megállapította, hogy a lengyel bojkott a két állam közti vámszerződés szellemébe ütközik s ezért azt haladéktalanul likvidálnia kell a lengyel kormánynak. Ez azonban ennek ellenére sem vonta vissza rendeletét, mire Danzig a legfelsőbb fórumhoz, a népszövetség tanácsához fordult, kérve, hogy szerezzen érvényt képviselője döntésének. A tanács hasonlóképpen a szabadállamnak adott igazat s a bojkott megszüntetésére kötelezte Lengyelországot. Ennek elmaradása miatt Danzigban ismét kiújultak a lengyelelles tüntetések, amelyek gyakorta vezettek véres összeütközésekre a lengyel és a német lakosság között. Végre a varsói kormány 1931 augusztusában tárgyalásba bocsátkozott Danzig kikötőivel s egy hosszú és izgalmas tárgyalások után megkötött egyezményben kötelezte magát, hogy a fennálló bojkottnak véget vet, ha ugyanakkor a danzigi kormány megígéri, hogy a polgárság mindenmű lengyelelles megnyilatkozását a jövőben megakadályozza. Lengyelország gazdasági elzárkózása azonban ennek dacára mégis fennáll. Úgy látszik, teljesen maga alá akarja gyűrti a szabadállamot — most már gazdasági téren is. A legutóbbi hónapok fejleményeiből is erre a törekvésre lehet következtetni: május végén, például, a lengyel hatóságok már nemcsak a danzigi áruküldemények bebocsátását tagadták meg, hanem még azokat az üres autókat is visszafordították a határról, amelyek élelmiszereket akartak átszállítani lengyel területől Danzig városába.

A konfliktusok felsorolását folytathatnák: megemlékezhetnénk akár a Danzig területén — kifejezett akarata ellenére — felállított hadianyagraktár miatti ellentétről, vagy a tulajdonát képező Wester-

platte szigeten létesített lengyel katonai bázisról, mely függetlenségét s állami létét állandóan veszélyezteti, vagy a korridor lakosságával való érintkezése és kereskedelmi forgalma indokolatlan megnehezítéséről, azután a Visztula szabályozásának kérdéséről, a gyakori határsértésekről, egyszóval a megoldatlan problémák s a kibékítetlen ellentétek és sérelmek oly tömegéről, amelyek a két állam egymáshoz való viszonyát mindjobbban elmérgesítik s egyre több gyúanyagot halmoznak össze a danzigi polgárok lelkében a „szövetséges“ Lengyelország ellen. Ilyen körülmények között nem lehet csodálni, hogy ennek a máskülönben oly nyugodt, józan és hidegfővel gondolkodó polgárságnak a körében már évekkal ezelőtt oly nagy hódítást csinált a nemzeti szocialista mozgalom s az elit túlnyomó részét sorakoztatta a horogkeresztes zászló alá. Hitlert, uralomrajutásakor, itt már ezrek és tízezrek vallották vezérüknek s azóta a mozgalom még szélesebb rétegekre terjedt ki. A nemzeti szocialisták ma Danzig legerősebb és legnagyobb pártja, mely a legutóbbi, május végei parlamenti választásokon döntő győzelmet aratott a régi pártok felett: a Volkstag 72 mandátuma közül 38-at szerzett meg magának (eddig 13 képviselője volt). A választás következtében Danzig elnökévé Rauschning Hermann dr., nemzeti szocialista képviselőt választotta meg a szabadállam szenátusa. Rauschning már évek óta a nemzeti ellenállás szervezője s a Hitler-párt vezére, akinél népszerűbb ember kevés van ma Danzigban. Lengyelország természetesen egyre idegesebben ügyeli a hitlerizmus térnyerését, amihez pedig említett akcióival maga is jelentékeny segítséget nyújtott — akarata ellenére. Idegességét legjobban a márciusi königsbergi demonstráció alkalmával árulta el, amikor válaszul Hitler beszédére valóságos mozgósítást hajtott végre Danzig ellen: több hadtestet, nehéz tüzérséget s gépfegyverosztásokat hajózott ki a Westerplattén, a danzigi öböl bejáratánál, hadihajói megszállták a kikötőt s katonaságával szinte légmentesen körülzárták a szabadállam területét.

A fenyegető csapatösszevonásokból újabb s az eddigieknél talán még élesebb konfliktus keletkezett a két állam között. A danzigi kormány, amikor felismerte veszélyes helyzetét, Varsóban a katonaság azonnali visszavonása miatt tett lépéseket. Demarsa azonban eredménytelen maradt. Ismét a népszövetséghez fordult tehát, amely a lengyelek szerződészegését állapította meg s ultimátumban szólította fel a kormányt csapatai visszavonására, amit ez vonakodott megtenni. Rosting, népszövetségi főbiztos erre azzal fenyegette meg Lengyelországot, hogyha tizenkét órán belül nem tesz eleget a népszövetség határozatának, rendkívüli tanácsülés összehívását fogja kérni Genfben. Ez végre hatott. A kormány, ha némi késéssel is, csapaterősítéseit minden vonalon visszarendelte. A konfliktus hullámai még ma sem ültek el, pedig már több hónap elmúlt azóta. A viszony a két állam közt igen feszült s minden pillanatban tartani lehet újabb kitörésektől, különösen amióta a nemzeti szocialisták revíziós propagandája mind nyíltabban hangoztatja Danzigban is, a német birodalomban is, hogy a mai állapot tűrhetetlen, fenn nem tartható s azon gyökeres újrendezéssel mielőbb változtatni kell.

DANZIG szabadállamnak pedig mindig megvolt az a nagy előnye, hogy különállása következtében mentesíthette magát bizonyos fokig a lengyel elnyomó politika teljes ránevezése alól s gazdasági háborúja ellen védeőeszközöket vehetett igénybe. A korridor németlakosságának erre nem volt soha módja. A száraz statisztikai adatok szinte fel sem tudják deríteni annak az irtóhadjáratnak a valódi képét, melyet a lengyelek Pomereilen, Bromberg és Posen tartományok német anyanyelvű lakossága ellen indítottak a békekötésnek már a másnapján. Ebben a három, korridorok kiszakított tartományban 1910-ben még 1,100.372 német élt. 1921-ben — alig két évvel azután, hogy ez a terület lengyel fennhatóság alá került — számuk már 503.617-re csökkent le, 1926-ban pedig már csak 341.505 német volt található itt. A lengyel uralom alatt tehát a németiség száma több mint kétharmadára csökkent le, azaz 1921-ben a tíz évvel előbbi lélekszámnak már csak 45·8%-a, 1926-ban pedig már csupán 31%-a lakott a korridorban.<sup>1</sup>

A korridorban aránylag rövid idő alatt 499 ezer hektáryi terület jutott lengyel kézre, részben felszámolás, részben kisajátítás útján, részben kényszerű eladás következtében. Ezekre a területekre a kormány azután azonnal lengyel földműveseket telepített. A német lakosság számára lassanként minden további egzisztenciát lehetetlenné tettek. A kivándorlás évről-évre nagyobb lett. A német magánbirtok gyors ütemben való idegen kézre jutására jellemző, hogy míg 1920-ban még 1,535.645 hektár volt német kézben, 1926-ban ez a szám már 1,035.000 hektárra olvadt le, a veszteség tehát hat év alatt 32·5%-ra rúgott. Még meglepőbb a törzsbirtokok eloszlása: 1914-ben a pomereilli, brombergi és poseni földbirtokok 60%-a volt még német kézben, 1926-ban pedig már csak 25%-a állt a német kisebbség rendelkezésére. Mindezt a folyamatot a lengyelek földreform törvényei is elősegítették: úgy az 1920-i, mint az 1925-i törvény határozottan kisebbségellenes volt s a német földtulajdon tervszerű átjatszására irányult.

Az kétségtelen, hogy Danzig és a lengyel folyosó ma Kelet-Európa legelmérgesedettebb viharzónája. Mind a két ország teljesen engesztelhetetlenül áll szemben egymással e kérdésben s merev álláspontjából egy jótányit sem hajlandó engedni. A németek mindazt visszakövetelik, amitől a békeszerződés keleten megfosztotta őket, a lengyelek viszont kitartanak amellett, hogy határaik s a különálló Danzig semmiféle revíziós tárgyalások alapjait nem képezhetik. Az utóbbiak — országuk vitális érdekeit tartva szem előtt — joggal hivatkoznak arra, hogy sem a korridorra lefoglalt területi sáv visszaadásáról, sem a szabadállamnak érdekkörükből való kiengedéséről nem tárgyalhatnak, mivel nekik a tengerhez kivezető út életszükséglet, ipari és mezőgazdasági exportjuknak nélkülözhetetlen a tenger s így arról nem mondhatnak le. Németország e területekre való igényét szintén jogosan hangoztatja, egyrészt, mert évszázados

<sup>1</sup> A. Golding: Statistik der Entdeutschung des Ostens. Volk und Reich. 1932. 488. 1.

<sup>2</sup> V. ö. Heiss—Ziegfeld: Deutschland und der Korridor. Berlin, 1933. 193. 1.



tulajdonáról van szó, másrészt, mert azon túlnyomórészt németek laknak, akik már számtalanszor adták tanújelét annak, hogy visszavágyának régi hazájuk keretei közé, végül, mivel a korridor elszakította tőle a keleti országrészt s azzal érintkezni nem képes. Annyi bizonyos, hogy olyan megoldási módozatot, mely mindkét nép teljes megelégedésére szolgálhatna, Európa diplomáciája képtelen lesz kitalálni. De valamilyet, mely bizonyos fokig mégis csak megnyugtatóbb helyzetet teremtené a mainál, találnia kell, mert enélkül újból az erőszak egyoldalú elintézési módja lép előtérbe, ami pedig e kérdés nyugvópontjátását távolról sem fogja előmozdítani.

Danzigot illetőleg a békés úton való rendezés — visszacsatolása Németországhoz — nem tartozik a megvalósíthatatlan dolgok közé: a lengyel államnak, mióta Gdynjában saját kikötőt épített s kereskedelmi forgalmát ezen át bonyolítja le, nem létfeltétele Danzig különállása; ehhez legfeljebb csak a minél nagyobb tehermentesítés végett vagy imperialista céljai érdekében ragaszkodik s ama megfontolásból kifolyólag, hogy a danzigi kérdés revideálása maga után vonná a többi vitás terület revíziójának felvetését is, ami magától értetődőleg nem érdeke. Sokkal nehezebb probléma ennél a korridor ügyének megfelelő elintézése—a már említett okok miatt. Ezideig két olyan javaslatról tudunk, mely a mai helyzetbe megnyugtatóbb változást hozna: az egyik Mussolini, a másik a német kormány propozíciója. Mussolini állítólagos terve szerint<sup>1</sup> a korridor mai állapotában nem szünnék meg, hanem az ú. n. korridor a korridorban-helyzetet teremtenének, amennyiben Németország keskeny átjárót kapna rajta keresztül, amely Konitz és Marienwerder határvárosok között haladna át s összekötné a birodalmat az elszigetelt Keletporoszországgal. E tervezetnél ifjabb a német kormányé,<sup>2</sup> amely szerint a lengyelek visszaadnák a folyosóra kihalított területet s ugyanakkor cserébe megkapnák Szovjetukránia ama részét, mely a régi lengyel királysághoz tartozott annakidején.

Lengyelországban természetesen mindkét terv heves ellenzéssel találkozik s azokat még tárgyalási alapul sem hajlandók elfogadni. Reméljük azonban, ennek ellenére is, hogy rövidesen eljön az az idő, mikor a békeszerződés e tarthatatlan rendelkezéseinek revideálására mégis csak össze fog ülni Németországgal s a két nép, melynek oly sok közös érdeke van s melyre oly fontos szerepkör betöltése vár az új Európában, meg fogja találni egymás között a békés megegyezés tárgyi lehetőségeit s Kelet-Európa számára biztosítani fogja végre a kellő nyugalmat s a régóta áhított békét.

CSISZÁR BÉLA

<sup>1</sup> Részletesen foglalkozik vele Slocombe tollából az Evening Standard március 24-i számában megjelent cikk.

<sup>2</sup> A tervezetre s annak az angol kormánykörökben való fogadtatására vonatkozólag v. ö. a Daily Herald május 5-1 cikkét.